

colofon redactioneel

Redactie

Rob van der Bijl, Niek Bisscheroux, Dick van Gameren, Geneviève van Helden, Geert Hovingh, Dion Kooijman, Niek Kruisheer, Erik Pasveer, Ruth Visser, Willemijn Wilms Floet, Erwin Zantman.

Vaste medewerker

Carlo Cozzi (correctie)

Omslagontwerp

Daan ter Avest

Zetwerk

HOI Studio, Rotterdam

Administratieve ondersteuning

Het Stylos-personeel

OASE ontwerp onderzoek onderwijs is een onafhankelijk tijdschrift en verschijnt vier maal per jaar. De uitgave gebeurt in opdracht van de Stichting **OASE**

Alle bijdragen die binnen de redactionele formule passen, worden door de redactie geplaatst.

Abonnementen

U kunt zich abonneren door f 35,- over te maken naar girorekening 2650119 ten name van Tijdschrift **Oase**, Delft, onder vermelding van 'abonnement'. Het abonnement is geldig voor één jaargang van vier nummers.

Het abonnement gaat in met het eerstvolgende te verschijnen nummer, tenzij nadrukkelijk anders vermeld.

Nabestellen

Losse nummers kan men nabestellen zolang de voorraad strekt door f 10,85 per nummer (het dubbelnummer 9/10 f 15,90) over te maken. Zowel losse nummers als abonnementen worden franco opgestuurd.

Advertenties

Inlichtingen over advertentietarieven, uitsluitend schriftelijk, op onderstaand adres.

ISSN 0169-6238

In principe is het toegestaan artikelen (geheel of gedeeltelijk) over te nemen uit **OASE ontwerp onderzoek onderwijs**, doch niet zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Correspondentie-adres

Tijdschrift
OASE ontwerp onderzoek onderwijs
Postbus 3195
2601 DD Delft

Deze uitgave werd financieel mogelijk gemaakt mede dankzij de Stylos Stichting

"Onze tijd is essentieel een tragische, dus we weigeren haar tragisch te nemen." Deze klassieke openingszin van *Lady Chatterley's Lover* van D.H. Lawrence is in hoge mate van toepassing op onze tijd – op iedere 'epoche'. Onze tijd waarin zoveel verandert, zoveel verdwijnt.

Wanneer de architectonische cultuur onderwerp wordt voor een filosoof – of iemand anders met een hamer – die de realiteitszin van haar theorie aan de orde stelt, reageren op hun beurt de architecten vanuit een terechte afkeer van een 'verwetenschappelijking' die in het afgelopen decennium opgeld deed. Een dergelijke houding is echter snel geneigd het kunstzinnige en architectonische denken enkel als een pure activiteit van een subject op te vatten en dit dienovereenkomstig afzondert in een vermeende autonome praktijk. Het is niet toevallig dat de moderne postmodernisten zo weinig belang hechten aan een verwoorden van hun praktische bezigheden met betrekking tot het ontwerpen en de omgeving waarin deze gerealiseerd worden. In haar hermetische afzondering waar 'alleen nog maar' ontworpen wordt, verwordt ze tot een formalisme. Een formalisme dat vraagt naar wat de architectuur *tegenover* de stad is. Vervolgens tracht ze haar wezen als antwoord op die vraag uit te drukken in plaats van open te staan en te onderzoeken wat de maatschappelijke relaties zijn die zij – en zij alléén! – in staat is te *intensiveren*. In de omgeving waar ze projectsgewijs en partieel werkzaam is realiseert zij haar potentiële vermogen, namelijk: In de stad of liever – de verschillende concrete steden. Wie zich niet in het gevaar begeeft, komt in haar om.

Bij uitzondering komen de theoretische uitgangspunten van de architectuur(-kritiek) aan de orde; meer nog: Men is er zelfs van gecharmeerd dit uitzonderlijke zo uitgesproken teponeren. In de vigerende opvatting die architectuur direct en uitsluitend verbindt met ontwerp-, bouw-, kostenbeheersings- en andere *technieken*, ontstaat een onverschilligheid welke idee productief ingezet kan worden voor de ontwikkeling van het culturele veld 'architectuur' waarin bepaalde ontwerpbeslissingen wel en andere niet genomen kunnen worden. Met de begrippen van de 'autonome' architecturen ontstaat een *contrast* met wetenschap en in dit onderscheid verglijdt de mogelijkheid van een denken in en over architectuur tot een onmogelijkheid. Het is echter mogelijk dat ook de architectuur zich ontwikkelt in de richting die Maurice Blanchot in *L'espace littéraire* (Parijs 1955, blz. 249) uit(eén)zette: "... de kunstenaar behoort niet tot de waarheid, omdat het kunstwerk zelf datgene is wat aan de beweging van het ware ontsnapt, die er van de andere kant steeds weer door herroepen wordt ..."

Juist waar het nieuwe zich nog nauwelijks toont of voorzichtig ontluikt (of gebeurde dit altijd al en bleef het lang voor ons verborgen?), in deze voortdurende beroering wil *oase*, ontwerp onderzoek onderwijs, een rol blijven spelen – met teksten en met planmateriaal.

Misschien is het wel juist onze tijd, waarin we met nadruk moeten erkennen dat alles blaakt van virtualiteit. Het is dan terecht dat we onze tijd voor tragisch weigeren te nemen. Vervolgt Lawrence

niet met: "De zondvloed is gebeurd, we bevinden ons tussen de ruïnes, we beginnen kleine habitaten op te bouwen..."? Bouwden we niet altijd al? In *oase 12* aandacht voor een denken dat in verhouding staat met de architectuur en de stad. Allereerst is daar Martin Heidegger. Zijn voordracht *Bouwen Wonen Denken* verschijnt hierbij als het tweede *oase*-cahier. De tekst, vertaald door Geert Hovingh, overdenkt bouwen, wonen en denken in hun samenhang. Samenhang niet in de betekenis van een hiërarchisch verband, maar bouwen wonen denken in hun *een-voud*. Met dit cahier gaat *oase* verder op de weg die met *O7* werd ingeslagen met het toegankelijk maken van oorspronkelijke teksten die van een denken getuigen dat niet in het centrum van de architectonische belangstelling staat, *maar juist aan de grens*, als aan de grens van het heelal: Er is geen buiten. Omgaan met Heidegger betekent eveneens omgaan met taal, met tekens en betekenis-

sen. Met structuurveranderingen en het handelingen-perspectief (het ontwerp) dat hierdoor ontstaat, vindt een uiteenzetting plaats in het artikel *De comfortabele stad* van Wouter Bolte en Johan Meijer. Een discipline, die zichzelf opvat als een centrale culturele institutie, zo stellen zij, dient te reageren op ontwikkelingen die ontstaan buiten het door de burgerlijke orde voorgestructureerde culturele veld. De structuurveranderingen waar hij naar verwijst vinden plaats in de stedelijke economie. Ook al komen Bolt en Meijer tot de conclusie dat het verzet van krakers als antwoord op die veranderingen gedoemd is tot een 'fundamentele politieke machteloosheid', toch neemt dit niet weg 'dat juist de culturele inzet van bijvoorbeeld het Weijers-experiment betekenis kan krijgen'.

Het portret van de stad, een opstel van Hein Oostveen, laat zien tot welke analyse een verschuiving in het denken leidt. Oostveen ondervraagt het stadsconcept uit de XVIde en XVIIde eeuw naar haar orde. Hier vinden we eveneens aandacht voor tekens en betekenissen: "Nu (in de XVIIde eeuw, red.) vindt de stad in de kaart haar teken, oftewel het feit dat zij voorgesteld kan worden voorziet haar van een teken (...). Maar stad en kaart vallen niet samen."

Het samenvallen van kaart en stad, zelfs van kaart en complete woestijnen, kan alleen maar in de werkelijkheid van Jorge-Luis Borges' verhaal *Over de ijzeren strengheid van de wetenschap*. In het hier gepubliceerde verhaal *Een kunst ontluikt* schetsten Borges en zijn vriend Casares "in grote trekken een samengebond panorama (...) van de richtingen die vandaag de dag opgeld doen", nadat zij zich verwonderd hebben over de betoverende werking van de term 'functionele architectuur'. De tekst is niet alleen koddig, maar beschrijft een uitermate triest verleden. Zowel bij Borges en Casares als bij Heidegger geen programma voor de architectuur, maar ongetwijfeld zal de context van architectuur die in onze Moderne tijd tot teken wordt, niet vrijblijven van lezingen en dus interpretaties die onder invloed van beide teksten weer nieuwe mogelijkheden bieden voor een architectuur-productie.